

І. В. Данилюк

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

В. В. Предко

аспірант факультету психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВУ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ УСТАНОВОК У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ЦІННІСНИМИ ОРІЄНТАЦІЯМИ ТА ЕТНІЧНОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ УКРАЇНЦІВ

У статті обґрунтовано важливе значення детального вивчення психологічних особливостей етнонаціонального буття задля розвитку країни та гармонізації життєдіяльності населення. Підкреслена важлива роль етнонаціональних установок у формуванні ціннісних орієнтацій та сприятливому рівні етнічної ідентичності. Проаналізовано поняття етнонаціональної установки, подані основні її види, розглянуті структурні компоненти та особливості формування, виявлений її вплив на цінності та етнічну ідентичність особистості. Визначено поняття ціннісних орієнтацій та наведені провідні базові цінності особистості; розкритий феномен етнічної ідентичності й охарактеризовані основні її типи. Досліджено зв'язок ціннісних орієнтацій із типом етнічної ідентичності. Здійснено теоретико-методологічний аналіз вищевказаних понять, охарактеризовані сутнісні особливості та провідні психологічні закономірності їхнього взаємозв'язку.

Наводяться результати проведеного емпіричного дослідження вияву етнонаціональних установок, ціннісних орієнтацій та етнічної ідентичності залежно від статевих-вікових особливостей. Представлений взаємозв'язок між етнонаціональними установками та ціннісними орієнтаціями, встановлений зв'язок між типом етнічної ідентичності та базовими цінностями.

Ключові слова: етнонаціональні установки, етнічна ідентичність, цінності, ціннісні орієнтації, типи етнічної ідентичності.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси спонукають до детального вивчення психологічних особливостей етнонаціонального буття, адже становлення сучасного українця відбувається в умовах глобалізації, яка спричиняє соціокультурні зміни. Актуальність дослідження обумовлена потребою в етнонаціональному розвитку власного народу, збереженням його самобутності та побудовою конструктивних міжетнічних відносин.

Своєрідна ментальність народу служить імпульсом для актуалізації фіксованих етнонаціональних установок, ціннісних орієнтацій та етнічної ідентичності, які існують у нерозривній єдності. Саме тому задля гармонізації суспільного життя варто враховувати особливості цих феноменів, а саме психологічні закономірності етнонаціональних установок, які впливають на весь кругобіг цих процесів.

Важливим є те, яку спрямованість здобуває етнонаціональна установка під впливом суспільно-політичних факторів. Так, у сучасних умовах наші зусилля мають бути спрямовані на виявлення чинників, які здатні її оптимізувати. У зв'язку з тим, що етнонаціональні установки виступають

детермінантами поведінки людини та впливають на цінності особистості, формуючи її ідентичність, актуальним постає питання й дослідження їх взаємозв'язку з ціннісними орієнтаціями сучасної української молоді.

Вивчення зв'язків цих аспектів має не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки вони впливають на процеси і результати суспільної трансформації. Адже сьогодні провідним завданням постає реформування державного устрою та соціополітичних реалій, формування конструктивних міжетнічних зв'язків. Тому саме завдяки виявленню особливостей взаємозв'язку етнонаціональних установок із ціннісними орієнтаціями та етнічною ідентичністю, можна віднайти механізми, які сприяють збереженню самобутності народу, утвердженню його культурно-історичних цінностей, традицій, звичаїв та етнонаціональної ідентичності.

Мета роботи. Теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити особливості вияву етнонаціональних установок, базових цінностей українців та етнічної ідентичності; визначити їхні взаємозв'язки й порівняти згідно статевих і вікових особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Етнонаціональні установки – це сприймання особистістю явищ національного життя й міжнаціональних відносин і відповідно до нього готовність діяти певним чином у конкретній ситуації. Вони фокусують у собі переконання, погляди, думки людей щодо історії й сучасного життя їхньої етнічної спільноти [11].

А.Х. Гаджієв вказує, що національна установка, «будучи одним зі структурних компонентів суспільної психології етнічної спільноти, є компонентом такого складного феномену як психологічний настрій» [3, с. 121]. На думку О.Г. Асмолова, національна установка – певний стан внутрішньої готовності, реакції особистості й групи людей, представників національної спільноти на специфічні події, які спираються на сформовані національні традиції [1, с. 15]. Вона постає стрижневим ментальним явищем етнічного змісту свідомості, навколо якої сконцентровані різноманітні етнопсихологічні феномени [8].

А.М. Львовичкіна підкреслює, що етнічні установки формуються в процесі історичного розвитку та визначають специфіку поведінки народу під час взаємодії та спілкування [5]. Так, під впливом політичних та ідеологічних факторів у масовій свідомості можуть формуватися специфічні етнонаціональні установки. Вони дуже стійкі та функціонують на рівні як індивідуальної, так і суспільної свідомості.

О.Є. Хухлаєв, А.О. Бучек, Р.І. Зінурова, Т.Ц. Тудупова, Є.Р. Хакімов визначають етнонаціональні установки певним оцінним ставленням, атитюдом, об'єктом якого є феномен «національності», який у сучасному публічному дискурсі постає синонімом етнічності [11 с. 98]. Згідно їх концепції, можна виділити такі види етнонаціональних установок:

1. Націоналістичні установки – неприязне ставлення до представників інших національностей.

2. Патріотичні установки, які виражають почуття гордості за свою національну належність та відчуття зв'язку з людьми «своєї національності».

3. Нейтральні етнонаціональні установки. Вони виявляють індивідуальне ставлення до своєї національної належності.

4. Негативістські етнонаціональні установки – негативне ставлення до феномену національності та національної належності.

Психологічною особливістю етнонаціональної установки постає її потужний мотиваційний чинник, який впливає на побутову, соціальну та політичну поведінку, визначає систему ставлення народу до часу, провідних цінностей, природних феноменів, до себе та інших людей.

К.Г. Юнг зазначає, що психологія окремої людини відповідає психології нації. Те, що роблять

нації, те робить і кожна окрема людина. Поки вона це робить, це робить і нація. Лише зміна установки окремої людини стає початком зміни психології нації. Великі проблеми людства ще ніколи не вирішувалися за допомогою загальних законів, але завжди вирішувалися лише за допомогою корегування установки окремої людини [12].

Етнічні установки відображають психічний стан, який забезпечує індивідуальну внутрішню готовність до прийняття етнічного або загальнолюдського компонентів культури через ознайомлення з комплексом цінностей і певну діяльність у цих системах, тобто значною мірою вони формують ціннісні орієнтації. У свою чергу, етнічні і загальнолюдські ціннісні орієнтації – результат досвіду соціально-культурної взаємодії, який виражається у прийнятті етнокультурної соціальної ролі й певної позиції в ситуації міжкультурної взаємодії [4].

Отже, етнонаціональна установка – це спосіб людини оцінювати та реагувати на явища оточуючого світу, виходячи з критеріїв етнічності, тобто під впливом ментальності та культурних традицій своєї спільноти. Вона фокусує переконання, погляди і думки людини як етнічного представника та виконує регулюючу роль для проявів етнонаціональної поведінки, впливає на здатність ідентифікувати себе з етносом.

Дослідження ціннісних орієнтацій молоді України дозволяють визначити ступінь її адаптації до нових соціальних умов і встановлюють «ціннісний фундамент» майбутнього українського суспільства [9]. Вони показують основні проблеми суспільства, оскільки люди з їх допомогою виражають бажаний результат соціальних змін і формують те, до чого прагнуть [6]. Ціннісні орієнтації – це вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, яка формується в процесі соціального розвитку та впливає на стиль мислення і життя індивіда. С.М. Бойко зазначає, що у межах етнічних та національних культур цінності утворюють складні соціально-нормативні системи та відображають етноспецифічні цінності [2].

Згідно теорії Ш. Шварца, існують певні базові цінності: самостійність – незалежність, свобода думки та вчинків, прагнення до пізнання і творчості; стимуляція – бажання змін та новизни; гедонізм – прагнення до отримання задоволень та насолоди від життя; досягнення – прагнення до успіху; влада – бажання отримати певний соціальний статус, соціальну силу, багатство, престиж; безпека – потреба у надійності, стабільності в суспільстві; конформність – обмеження дій, імпульсів, які можуть зачепити або нанести шкоду іншим людям і порушити соціальні очікування або норми; традиції – пошана, прихильність і визнання звичаїв та ідей традиційної культури;

доброзичливість – орієнтація на благополуччя близьких людей, чуйність; універсальність – толерантність і захист всіх людей, прагнення до соціальної справедливості та рівності, терпимість [13].

Цінності орієнтують людей і постають чинниками етнополітичної поведінки, проте, згідно положень І.А. Мейжиз, конкретна соціальна ситуація в суспільстві диктує процес формування і зміст основних цінностей людей, в тому числі і етнонаціональні установки. Вони складаються під впливом конкретної соціальної ситуації в суспільстві і є мірилом, за допомогою якого індивід може оцінювати значення власних дій та оточуючого його середовища [6].

Механізм формування культурно-ціннісних орієнтацій особистості може бути детально спроєктований за умови обліку їх зумовленості індивідуальними установками поведінки, що формуються в процесі соціалізації. При цьому виявляється пріоритетність етнокультурного компонента стосовно загальнолюдського включення особистості в систему культури [4].

У структурі етнічної ідентифікації цінності займають особливе місце, оскільки вони представляють частину світогляду спільноти і виступають своєрідною системою, яка забезпечує ідентичність. Етнічна ідентичність виражає усвідомлення індивідом власної належності до певної етнічної спільноти. В.Н. Павленко підкреслює, що етнічна ідентичність – це не тільки усвідомлення й переживання своєї належності до спільноти, але й реальне «проживання» у якості члена етнічної групи, тобто відповідно до прийнятого у цій групі способу життя. Тобто до когнітивної й емоційної складових етнічної ідентичності автор додає ще й поведінкову складову етнічної ідентичності [7]. Г. Солдатова вирізняє такі типи етнічної ідентичності: норма – позитивна етнічна ідентичність; етніонігілізм – заперечення етнічності; етніоіндиферентність – байдужість до проблем етнічності; етніоегоїзм – визнання свого народу найкращим і небажання підтримувати контакти з представниками інших груп; етніоізоляція – упевненість у вищості свого народу, ксенофобія; етніофанатизм – ідентичність, за якої домінують етнічні інтереси і цілі власної групи, готовність йти заради неї на будь-які жертви і дії [10].

Методи дослідження: кореляційний аналіз, порівняння середніх за допомогою критерію t-Стюдента, порівняння середніх за допомогою критерію Краскелла-Уолліса. Для дослідження взаємозв'язків між цінностями особистості, етнонаціональними установками та етнічною ідентичністю нами було використано методику Ш. Шварца для вивчення цінностей особистості, шкалу етнонаціональних уста-

новок О.Є. Хухлаєва та методику «Типи етнічної ідентичності» (Г. Солдатова, С. Рижова). У межах даних за методикою Ш. Шварца було розглянуто результати за рівнем нормативних ідеалів особистості, а розділ, присвячений тому як втілені нормативні цінності людини в її житті, було опущено.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні брали участь 65 респондентів, серед яких 23 чоловіки та 42 жінки віком від 20 до 55 років. Усі респонденти для зручності аналізу були розподілені на три вікові групи: від 20 до 35 років; від 35 до 45 років; від 45 до 55 років (рис. 1).

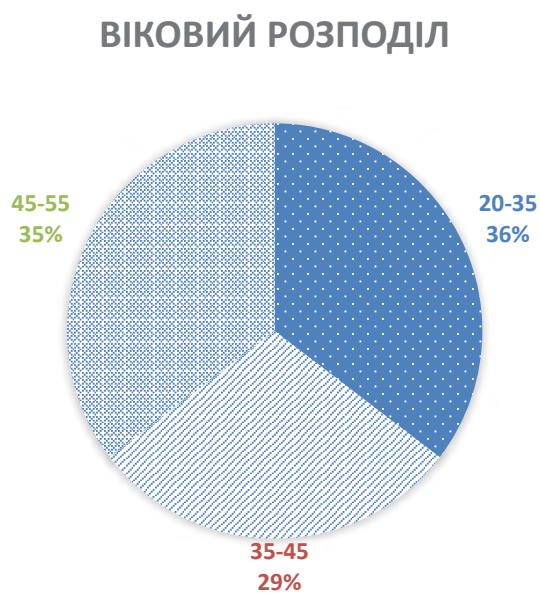

Рис. 1. Віковий розподіл респондентів у вибірці

Першим етапом дослідження було вивчення особливостей етнонаціональних установок та ціннісної сфери чоловіків та жінок (табл. 1).

Наведені в таблиці відмінності у прояві етнонаціональних установок (рис. 2) та в ціннісних орієнтаціях (рис. 3) залежно від статевих особливостей наведені графічно.

Рис. 2. Середні значення з етнонаціональних установок чоловіків і жінок

Таблиця 1
Порівняння середніх значень зі шкал ціннісної сфери та етнонаціональних установок для чоловіків і жінок

		Чоловіки	Жінки
Конформність	Середні значення	3,3	3,5
	t	-0,5	
	p	0,6	
Традиції	Середні значення	3,1	3,0
	t	0,1	
	p	0,9	
Доброта	Середні значення	3,5	3,6
	t	-0,2	
	p	0,8	
Самостійність	Середні значення	3,5	3,2
	t	0,6	
	p	0,8	
Універсалізм	Середні значення	4,2	3,8
	t	0,8	
	p	0,6	
Стимуляція	Середні значення	2,8	2,9
	t	-0,2	
	p	0,4	
Гедонізм	Середні значення	2,5	3,5
	t	-1,4	
	p	0,8	
Досягнення	Середні значення	3,4	3,2
	t	-0,3	
	p	0,2	
Влада	Середні значення	2,5	2,4
	t	0,3	
	p	0,8	
Безпека	Середні значення	3,5	4,1
	t	-1,2	
	p	0,8	
Націоналістичні установки	Середні значення	16,5	14,7
	t	1,6	
	p	0,2	
Патріотичні установки	Середні значення	17,3	16,9
	t	0,6	
	p	0,1	
Нейтральні етнонаціональні	Середні значення	13,2	12,5
	t	0,9	
	p	0,5	
Негативістські етнонаціональні	Середні значення	12,3	13,4
	t	-2,5	
	p	0,4	

Згідно отриманих даних, у чоловіків більше виражені національні установки, що свідчить про їх рішучість та більш жорстку позицію з приводу державних питань. Деякі вищі показники патріотичних установок, які вказують на те, що чоловіки більше зацікавлені у вирішенні актуальних державних питань, для них доля країни є більш значущою. Негативістські етнонаціональні установки виявилися переважно у жінок, а нейтральні установки у чоловіків. Ці показники пов'язані зі статевими особливостями. Так, жінки більш емоційні

й схильні до крайнощів, що також виявляється у державних питаннях. Вони здебільшого тяжіють до негативістських установок, у той час як чоловіки надають перевагу нейтральним етнонаціональним установкам.

Отримані дані дослідження ціннісної сфери вказують на те, що у жінок переважно виражені доброзичливість та конформність, які виявляються в чуйності, альтруїзмі, турботі, бажанні піклуватися й гуманному ставленні, орієнтації на інтереси близьких, схильності підлаштовуватися. У чоловіків більше виражені самостійність та орієнтація на досягнення, що пов'язано з їх статевими особливостями, амбіційністю, здатністю самостійно вирішувати проблеми, наявністю власної думки та позиції. Однакового рівня вираженості у чоловіків та жінок набувають традиційність, стимуляція та влада. Тобто, соціальний статус, престиж, впливовість, а також підтримка звичаїв традиційної культури однаково важлива для обох представників. Деякі вищими є показники гедонізму у жінок, які можуть виявлятися у прагненні до естетики, краси та задоволення. Більшою мірою виражений універсалізм у чоловіків, який підтверджує їхню об'єктивність, орієнтацію на справедливість та захист оточуючого середовища.

Проте жоден із результатів наведених шкал за параметричним критерієм порівняння середніх значень t-Стюдента не дав статистично значимих відмінностей (не виконується умова для двосторонньої значимості $p \leq 0,05$). Таким чином, була проілюстрована відсутність відмінностей у цих сферах між чоловіками і жінками. Варто зазначити, що на такий результат могла вплинула невелика кількість вибірки. Можна припустити, що різниця буде помітною на вибірці із більшою кількістю респондентів.

Наступним етапом дослідження було проведення порівняння особливостей ціннісної сфери та етнонаціональних установок щодо респондентів різних вікових груп. Оскільки нами було виділено три групи, то для порівняння був використаний критерій Краскела-Уолліса. Отримані результати наведені в таблиці 2.

Отримані результати були задля наочності зображені на рис. 4.

Серед значимих відмінностей у ціннісній сфері та етнонаціональних установках у осіб (20 р. – 35 р.) визначені значно вищі показники з цінності гедонізму, орієнтації на досягнення, орієнтації на владу; значно сильніші націоналістичні та патріотичні установки.

Це можна пояснити віковими особливостями молоді, адже досить характерними для них є амбіційність, активність та завзятість, відкритість до нового досвіду. Орієнтація на владу виявляється бажанням досягти успіху та знайти своє місце у світі, потребою у визнанні та ствердженні. Логічним для

цього віку є і гедонізм, тобто орієнтація на відчуття задоволення від реалізованих потреб. Цікавим фактом постає те, що на рівні нормативних ідеалів цінність гедонізму виступає предиктом національних установок. Тобто, певним чином цінність гедонізму схожа із цінністю влади, оскільки їхньою основою

є сильне емоційне переживання. Звідси виходить, що гедонізм сприяє етнонаціональним установкам, надає їм певного енергетичного заряду. Високий прояв націоналістичних та патріотичних установок свідчить, що молоді люди вірять у майбутнє країни та з відчуттям гідності, цікавістю, повагою ставляться до державних питань, надають перевагу власній країні й пишаються своїм походженням.

Для осіб середнього віку (35 р. – 45 р.) виявлені значимо вищі показники з таких шкал, як доброзичливість, універсалізм, самостійність та негативістські етнонаціональні установки.

Виявлені цінності свідчать про те, що ця група людей вже досягла певної самоактуалізації, певним чином ствердилися і у зв'язку з цим проявляє доброзичливість, самостійність як прийняття власних рішень і суджень, універсалізм, який може проявлятися схильністю до колективних тенденцій. Виходячи з отриманих даних, можна стверджувати що провідними потребами виступають бажання жити в стабільному суспільстві, усунення несправедливості та рівні можливості.

Негативістські етнонаціональні установки свідчать про зневіру, недовіру та настороженість до влади й суспільно-політичних процесів. Це може бути спричинене невіправданими очікуваннями, негативним підкріпленням, негативним попереднім досвідом.

Для осіб старшої вікової групи (45 р. – 55 р.) характерним вияви-

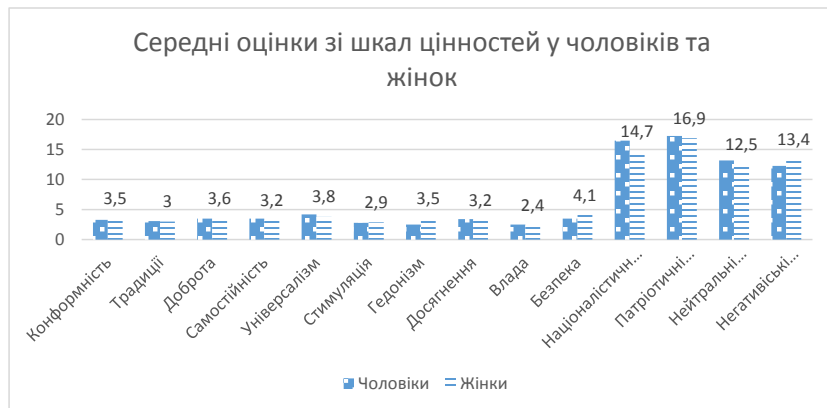

Рис. 3. Особливості ціннісної сфери чоловіків і жінок

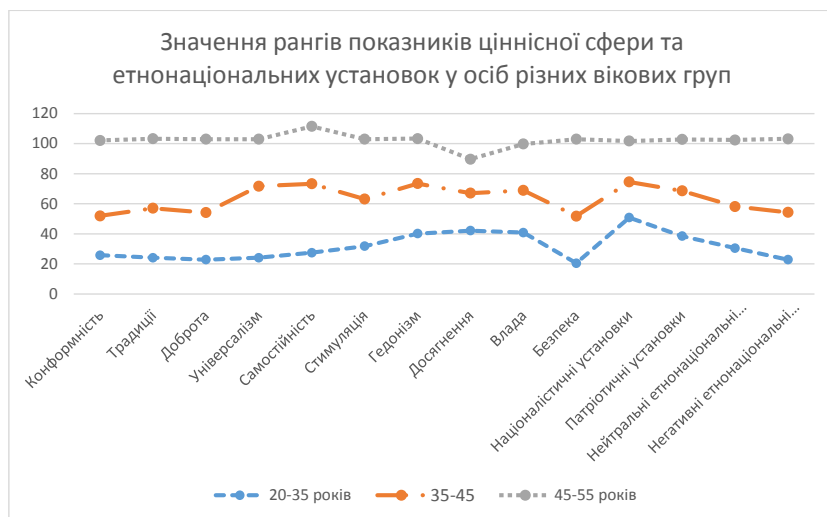

Рис. 4. Порівняння ціннісної сфери та етнонаціональних установок

Таблиця 2

Порівняння середніх результатів різних показників ціннісної сфери та етнонаціональних установок для різних вікових груп

	20-35 років	35-45 років	45-55 років	Значимість відмінностей
Конформність	25,83	26,1	50,17	0,03
Традиційність	24,17	32,9	46,17	0,05
Доброзичливість	22,83	31,3	48,83	0,00
Універсалізм	24,17	47,5	31,3	0,00
Самостійність	27,5	45,8	38,17	0,02
Стимуляція	31,83	31,3	39,83	0,25
Гедонізм	40,17	33,3	29,83	0,01
Досягнення	42,17	24,9	22,56	0,01
Влада	40,83	28,1	30,83	0,00
Безпека	20,5	31,3	51,17	0,00
Націоналістичні установки	50,83	23,7	27,17	0,00
Патріотичні установки	38,5	30,1	34,17	0,36
Нейтральні етнонаціональні установки	30,5	27,7	44,17	0,01
Негативістські етнонаціональні установки	22,83	31,45	48,9	0,00

лися значно вищі показники зі шкал конформність, традиційність, безпека та нейтральні етнонаціональні установки.

Для людей вищезазначеного віку цілком логічним є орієнтація на безпеку, яка виникає через недостатній розвиток країни, низьку фінансову забезпеченість та відсутність стабільності в державі, потужні суспільні трансформаційні процеси. Вікова група відчуває небезпеку через втрату попередніх можливостей у зв'язку з віком, відкритість до нового досвіду знижується, трансформуючись у тривожність. Для них характерним постає конформістський стиль життя, вони стимулюють наміри і дії, які можуть викликати осуд, і все більше орієнтуються на близьких та оточуюче середовище.

Нейтральні етнонаціональні установки свідчать про розмивання фокусу уваги щодо етнонаціональних питань та їхнє індивідуальне ставлення до них. Можливо, це проявляється у позиції пасивності, відчутті безсилля, усвідомлення того, що від них нічого не залежить. Проте наявна потреба підтримувати звичні традиції та звичаї, які певним чином пов'язані з конформністю та сприяють відчуттю безпеки.

На подальшому етапі дослідження був проведений кореляційний аналіз за допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона. Був виявлений позитивний кореляційний зв'язок середньої сили між традиційністю як цінністю та патріотичними установками на рівні $r = 0,41$ (зі статистичною значимістю $p = 0,02$).

Так, бажання підтримувати звичаї і традиції, повага до них пов'язані з патріотичними установками. Етнонаціональна належність тут досить значуща, наявна повага, любов до батьківщини.

Також були виявлені позитивні кореляційні зв'язки між цінностями влади, досягнення і самостійності з націоналістичними установками: $r = 0,398$; $r = 0,45$; $r = 0,31$. Всі ці кореляції є статистично значимими.

Влада, як вже зазначалося вище, пов'язана з національними установками, а саме бажанням просуватися та ствердитися, яке проявляється вірою у майбутнє країни, національною гідністю.

До того ж був виявлений позитивний кореляційний зв'язок між цінністю безпеки та негативістськими етнонаціональними установками. Це свідчить про негативне ставлення до державних питань і процесів, спричинене недовірою та нестабільністю. Так, якщо людина не відчуває безпеки, то звинувачує в цьому державу та владу.

Подальшим кроком дослідження постав проведений кореляційний аналіз типів етнічної ідентичності та цінностей за результатами методики «Типи етнічної ідентичності» (Г. Солдатова, С. Рижова) та методики Ш. Шварца для дослідження цінностей особистості.

Був виявлений кореляційний зв'язок середньої сили між етногеоізмом та цінністю традицій (0,413), який виявляє прагнення захистити національні інтереси та зберегти етнічну самобутність.

Визначений кореляційний зв'язок між етнофанатизмом та цінністю влади на рівні 0,33 (середньої сили), який цілком логічний. Він виражає бажання розвитку власної країни та відчуття переваги власного народу над іншими, проявляється відстоюванням національних питань.

Також були отримані відразу дві кореляції між типом етнічної ідентичності етноізоляцією та цінністю конформності (0,409) і цінністю безпеки (0,34). Такий результат може бути пов'язаний з особливістю особистості, яка намагається втекти, закритися від світу, виявляється у неприйнятті та недовірі до чогось іншого і нового, прагненні до стабільності, спробах зберегти та відновити свою етнічну унікальність. Так, звичний стиль життя є більш прийнятним, прослідковується сильна орієнтація на норми і правила свого народу.

Цікавим результатом виявився визначений кореляційний зв'язок між етногігілізмом та цінністю універсалізму на рівні 0,30. Це може свідчити про прагматичність, яка виявляється в тому, що люди не надають ніякого значення власній країні, її державним процесам та розвитку; бажанням рівних можливостей та стабільності для всіх. Разом з тим наявна тенденція до ігнорування власної етнічності, заперечення колективної пам'яті та традицій, втрата віри в загальне майбутнє. Причинами цього можуть бути особистісні, економічно-політичні причини, зокрема відчуття некомфортності в суспільному житті; розчарування у політиках та громадських діячах.

Висновок. Важливого значення набувають взаємопов'язані між собою етнонаціональні установки, цінності та етнічна ідентичність особистості, які існують у нерозривній єдності. Так, було виявлено, що етнонаціональні установки виступають провідними детермінантами поведінки людини, впливають на цінності і разом з ними формують етнонаціональну ідентичність.

Досліджено, що загальний механізм формування ціннісних орієнтацій можна спроектувати етнонаціональними установками, тим самим зумовивши позитивний вияв етнонаціональної ідентичності, адже цінності виступають своєрідною системою, яка виражає світогляд спільноти. Таким чином, шляхом формування етнонаціональних установок стає можливим коригування системи цінностей та гармонізації вияву етнонаціональної ідентичності.

Під час дослідження був виявлений взаємозв'язок етнонаціональних установок, базових цінностей особистості та етнічної ідентичності, а також визначені особливості їх вияву залежно від вікових та статевих особливостей.

Так, у осіб першої вікової категорії (20 р. – 35 р.) значно вищі показники цінності гедонізму, орієнтації на досягнення, орієнтації на владу та переважають націоналістичні й патріотичні установки; у осіб другої вікової категорії (35 р. – 45 р.) провідними є цінності універсалізму, доброзичливості, самостійності та негативістські етнонаціональні установки; у осіб третьої вікової категорії (45 р. – 55 р.) постають цінності конформності, традицій, безпеки та нейтральні етнонаціональні установки.

Завдяки кореляційному аналізу були визначені взаємозв'язки між цінністю традицій та патріотичними установками; цінністю влади та самостійності, ціннісною орієнтацією на досягнення з націоналістичними установками; цінністю безпеки з негативними етнонаціональними установками.

Був досліджений зв'язок між типом етнічної ідентичності та ціннісними орієнтаціями, а саме виявлений взаємозв'язок між етноогоїзмом та цінністю традицій; етнофанатизмом та цінністю влади; етноізоляцією з цінностями конформності та безпеки, етніцизмом та цінністю універсалізму.

Таким чином, для розвитку української державності, зміцнення її самобутності, формування сприятливого рівня етнонаціональної ідентичності важливим фактором виступають етнонаціональні установки, які у взаємозв'язку з ціннісними орієнтаціями сприяють гармонізації життєдіяльності, сприятливого рівню етнічної ідентичності та конструктивній міжетнічній взаємодії.

Перспективи досліджень полягають у подальшому вивченні вищезокреслених феноменів, розширенні вибірки досліджуваних та порівнянні їх із представниками інших етнічних груп.

Література:

1. Асмолов А.Г. О месте установки в структуре деятельности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология» / А.Г. Асмолов. М., 1976. 26 с.
2. Бойко С.М. Базові цінності українського народу / С.М. Бойко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Українознавство. 2002. Вип. 6. С. 17–24.
3. Гаджиев А.Х. Проблемы марксистской этнической психологии / А.Х. Гаджиев. Ростов-на-Дону : Издательство Ростовского университета, 1982. 184 с.
4. Кендирбекова Ж.Х. Ценности, ценностные ориентации, установки в системе приобщения личности к этническому и общечеловеческому в культуре [Электронный ресурс] / [Ж.Х. Кендирбекова, М.Т. Баймуканова, В.В. Боброва, З.Я. Олексюк] // Современные проблемы науки и образования. 2013. № 1. Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=8483>.
5. Львовичина А.М. Етнопсихологія : навч. посіб. / А.М. Львовичина. К. : МАУП, 2002. 144 с.
6. Мейжис І.А. Цінності і соціальна еволюція суспільств / І.А. Мейжис // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія : Соціологія. 2008. Т. 84. Вип. 71. С. 18–28.
7. Павленко В. Етнічна психологія [Електронний ресурс] / В. Павленко, С. Таглін. Режим доступу: http://www.studmed.ru/download/pavlenko-v-tagln-s-etnchna-psihologya_e5be6878b.html.
8. Почебут Л.Г. Кросс-культурная и этническая психология : учебное пособие. / Л.Г. Почебут. СПб : Питер, 2012. 336 с.
9. Святненко С.В. Ціннісні орієнтації української молоді : порівняльний аналіз / С.В. Святненко, О.Г. Виноградов // Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2013. Т. 149. С. 32–37.
10. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. / Г.У. Солдатова. М. : Смысл, 1998. 389 с.
11. Хухлаев О.Е. Этнонациональные установки и ценности современной молодежи / [О.Е. Хухлаев, А.А. Бучек, Р.И. Зинурова и др.] // Культурно-историческая психология. 2011. № 4. С. 97–106.
12. Юнг К.Г. Сознание и бессознательное / К.Г. Юнг; пер. А. Алексеев. СПб. : Университетская книга, 1997. 544 с. (Классика психологии).
13. Schwartz S. An overview of the Schwartz Theory of Basic Values [Electronic resource] / S. Schwartz // Online readings in Psychology and Culture. 2012. Vol. 2 (1). Mode of access: <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/11>. – Title from the screen.

Данилюк И. В., Предко В. В. Психологические особенности проявления этнонациональных установок во взаимосвязи с ценностными ориентациями и этнической идентичностью украинцев

В статье обоснованно важное значение детального изучения психологических особенностей этнонационального бытия для развития страны и гармонизации жизнедеятельности населения. Подчёркнута важная роль этнонациональных установок в формировании ценностных ориентаций и позитивном уровне этнической идентичности. Проанализировано понятие этнонациональной установки, представлены основные её виды, рассмотрены структурные компоненты и особенности формирования, обнаружено её влияние на ценности и этническую идентичность личности. Определено понятие ценностных ориентаций; раскрыт феномен этнической идентичности, охарактеризованы основные её типы. Была исследована связь ценностных ориентаций с типом этнической идентичности. Осуществлён теоретико-методологический анализ этих понятий, выявлены психологические закономерности их взаимосвязи.

Также представлены результаты проведённого эмпирического исследования проявления этнонациональных установок, ценностных ориентаций и этнической идентичности в зависимости от половозрастных особенностей. Показана взаимосвязь между этнонациональными установками и ценностными ориентациями, установлена связь между типом этнической идентичности и базовыми ценностями.

Ключевые слова: этнонациональные установки, этническая идентичность, ценности, ценностные ориентации, типы этнической идентичности.

Danyliuk I. V., Predko V. V. Psychological features of the manifestation of ethno-national attitudes in relation to value orientations and ethnic identity of ukrainians

The article substantiates the importance of a detailed study of the psychological peculiarities of ethnonational life for the development of the country and the harmonization of the vital activity of the population. The important role of ethno-national institutions in the formation of value orientations and the favourable level of ethnic identity is emphasized. The important role of ethno-national institutions in the formation of value orientations and the favorable level of ethnic identity is emphasized. The concept of ethnonational attitude is analyzed, its main types are presented, it's influence on values and ethnic identity of the person are revealed. The notion of value orientations is defined and the leading basic values are given; the phenomenon of ethnic identity is revealed and the main types of it are characterized. The phenomenon of ethnic identity is revealed and the main types of it are described. The relationship of value orientations with the type of ethnic identity is investigated. A theoretical and methodological analysis of these concepts is made, the essential features and the leading psychological regularities of their interconnection are described.

The results of the empirical research of the manifestation of ethno-nationalities, values orientations and ethnic identity, depending on gender-age characteristics, are presented. The relationship between ethno-national institutions and value orientations is presented, and the connection between the type of ethnic identity and the basic values is established.

Key words: ethnonational settings, ethnic identity, values, values orientations, types of ethnic identity.